

ԱՆՈՒՇ ՀԱՐՈՒԹՅՈՒՆՅԱՆ

«Գեղարդ» գիտավերլուծական հիմնադրամ,
էլ. փոստ՝ anushhar1997@gmail.com

**ՄԱՍՈՒԼԻ ԱԶԱՏՈՒԹՅԱՆ ՍԱՀՄԱՆԱՓԱԿՈՒՄՆԵՐԻ
ՔԱՂԱՔԱԿԱՆ ՄԵԽԱՆԻԶՄՆԵՐԸ ԱԴՐԲԵՋԱՆՈՒՄ
(2003–2025 ԹԹ.)**

Զանգվածային լրատվության միջոցներն այսօր առանցքային դերակատարում ունեն պետության հասարակական-քաղաքական միջավայրի ձևավորման գործում: Լրատվամիջոցների ազատությունը հաճախ ընկալելի է որպես ժողովրդավարության ցուցիչ և ընդհակառակը՝ դրանց սահմանափակումը վկայում է դեպի ավտորիտար կառավարման համակարգի հակումների մասին: Հարավային Կովկասում լրատվամիջոցների սահմանափակումների և լրագրողների նկատմամբ բռնությունների քաղաքականության հարցում առաջնությունը պատկանում է Ադրբեյջանին, որտեղ դեռևս անցյալ դարի վերջից նկատելի է ուղղահայաց ավտորիտարիզմի ձևավորման գործընթաց՝ ի դեմս Հեյդար Ալիև-Իլիհամ Ալիև նախագահական ժառանգականության: 2003 թվականից՝ Իլիհամ Ալիևի նախագահությունից սկսված գործընթացն ընդունել է անկասելի բնույթ և ծառայում է գործող վարչակարգի ամերապնդմանը՝ դրսևորվելով ինչպես տեղական ու արտասահմանյան լրատվամիջոցների փակմամբ կամ սահմանափակմամբ, այնպես էլ լրագրողների հանդեպ տարատեսակ բռնություններով:

Քանալի բառեր՝ Ադրբեյջան, Իլիհամ Ալիև, մամուլի ազատություն, միջազգային արձագանք:

Ներածություն

Մամուլն ու դրա ազատ գործունեությունը քաղաքական վարչակարգերի համար յուրահատուկ գույցե և ոչ ինստիտուցիոնալ հաշվետվողականության մեխանիզմ է, որը կարող է նպաստել ինչպես վարչակարգի ամրապնդմանը, այնպես էլ քայքայմանը: Առհասարակ

մամուլի ազատությունը որևէ պետության թե՛ քաղաքական, թե՛ սոցիալ-հասարակական ընթացիկ իրավիճակի արտահայտման կարևոր ցուցիչ է: Որքան ցածր է մամուլի ազատության գործակիցը, այնքան սահմանափակ են քաղաքական և քաղաքացիական իրավունքները և խոցելի մարդու իրավունքների իրացման մեխանիզմները:

Անկախ լրատվամիջոցները հաճախ կարևոր վերահսկողական դեր են խաղում՝ հետաքննելով և բացահայտելով կառավարության չարաշահումները: Լրատվամիջոցներն ունեն ուժ՝ «համոզելու» անհատներին մտածել որոշակի ձևով՝ հիմնվելով տեղեկատվության մատուցման ձևի և բովանդակության վրա: Լրատվամիջոցների՝ հասարակության վրա ունեցած ահռելի ազդեցությունն է, որ մեծ վախեր է առաջացնում իշխող վարչակարգի շրջանում՝ կախված վերջինիս բնույթից ստիպելով գնալ համապատասխան քայլերի: Ժողովրդավարական կառավարման համակարգերում սովորաբար գործընթացն ուղղվում է ընտրազանգվածի վստահությունը շահելու ճանապարհով ոչ թե բռնությունների, այլ խոստացված նախընտրական ծրագրերի իրականացման միջոցով, մինչդեռ ավտորիտար կառավարման համակարգերում՝ հակառակը¹: Վերջին պարագայում վերահսկողությունը պահպանելու ջանքերում ավտոկրատիաները լրատվամիջոցներն օգտագործում են որպես գործիք՝ հասարակական կարծիք պարտադրելու և մանիպուլյացիայի ենթարկելու համար՝ բարենպաստ լույսի ներքո²: Լիարժեք ավտոկրատիաների մեծ մասում լրատվամիջոցները ամբողջությամբ պետական սեփականություն են, խիստ գրաքննության են ենթարկվում կամ համակարգված կերպով ճնշվում են: Լրագրողները, որոնք «իրահրում» են կառավարության զայրույթը, կարող են ձերբակալվել, արտաքսվել և նույնիսկ սպանվել³: Շատ դեպքերում լրատվամիջոցները ծառայում են ընդունելի կամ անընդունելի

¹ Egorov G., Guriev S. and Sonin K., Media Freedom in Dictatorships, Greg Chih-Hsin Sheen, Hans H. Tung & Wen-Chin Wu, Power Sharing and Media Freedom in Dictatorships, Political communication, 2022, vol. 39, No. 2, pp. 202-221.

² Stokes M., Placek M., “Media Effects on Political Confidence in Autocratic Regimes,” University of South Carolina Upstate Student Research Journal, 2025, Vol. 18, Article 1, p. 1.

³ Levitsky S. and Way L. A., The rise of competitive authoritarianism, Journal of Democracy, Volume 13, N: 2, 2002, p. 57.

մասին պատմություն ստեղծելուն¹: Բնական է, որ նման գործընթացները պետք է սրվեն նախընտրական շրջանում, ուստի համեմատաբար ազատ լրատվամիջոցները և ընտրությունները չեն կարող համաժամանակյա գոյություն ունենալ²:

Բնական է, որ նման գործընթացները չեն կարող շրջանցել Ադրբեջանը: Մամուլն ալիկյան ռեժիմի համար դիտարկելի է և՛ որպես սպառնալիք իշխանության հիմքերին, և՛ որպես հենց այդ հիմքերի ամրապնդման միջոց: Ուստի առաջինի չեզոքացման և երկրորդի իրացման նպատակով իր իշխանավարման 25 տարիների ընթացքում Իլիամ Ալիևը ԶԼՄ-ների նկատմամբ իրականացրել է զսպման և վերահսկման համակարգված և թիրախային քաղաքականություն:

Մամուլի անազատությանն Ադրբեջանում. ընդհանուր բնութագիր

2000-ական թթ. սկզբներին Ադրբեջանում անկախ թերթերը սկսեցին ենթարկվել տնտեսական ճնշման և տուգանքների, հետագայում լրագրողների հանդեպ ֆիզիկական բնույթի բռնությունները, ձերբակալությունները և առհասարակ մամուլի վերահսկման գործիքակազմը դարձավ ավելի արմատական:

Դեռևս 2003 թ. Ադրբեջանում ստեղծվել էր Մամուլի խորհուրդ³, որի նպատակն է իրականացնել հանրային վերահսկողություն լրագրողների՝ օրենսդրությանը համապատասխան գործունեություն ծավալելու նկատմամբ: Խորհուրդը 2009 թվականից պարբերաբար հրապարակում է այսպես կոչված «ռեկետային թերթերի սև ցուցակ», որոնց խմբագիրները կամ թղթակիցները խախտել են լրագրողների

¹ Makayla M. and Placek M., Media Effects on Political Confidence in Autocratic Regimes, University of South Carolina Upstate Student Research Journal, 2025, Vol. 18, Article 1, p. 4.

² Schulze G., Zakharov N., Political Cycles of Media Repression, University of Freiburg, Department of International Economic Policy Discussion Paper Series, N 52, p. 2.

³ Azərbaycan Mətbuat Şuursı, *Mətbuat Şurası haqqında* (մուսը՝ 22.10.2025 թ.)

վարքագծի կանոնները¹: 2010 թ. «սև ցուցակում» էին 77 լրատվականներ², 2011 թ.³ 87³, 2012 թ.⁴ 89⁴:

Մամուլի սահմանափակում իրականացվում էր ոչ միայն բռնությամբ, այլ նաև իրավական դաշտում: Երկրի ներսում լրատվականների և լրագրողների վերահսկողության համար իրավական հիմքեր էր նախատեսում 2021 թվականին ընդունված «Լրատվամիջոցների մասին» օրենքը⁵, որով ներդրվեցին այնպիսի պահանջներ, ինչպիսիք են լրատվամիջոցների լիցենզավորումը, լրագրողների գրանցումը և պետական գրանցամատյանում ընդգրկումը⁶: Օրենքով փաստացի վերահսկողություն սահմանվեց ոչ միայն լրատվականների և լրագրողների, այլ նաև յուրօրյան ալիքների, բլոգերների և առհասարակ սոցիալական տեղեկույթ ստեղծողների նկատմամբ: Օրենքը փորձում է սահմանափակել ինչպես նոր հնարավոր քննադատություններ ստեղծող կենտրոնների հիմնումը, այլև թույլ չտալ արդեն իսկ նման փորձառություն ունեցողներին վերագործարկումը: Օրինակ՝ օրենքն արգելում է լրատվականներ հիմնել նախկինում դատվածություն ունեցող անձանց, ինչը նշանակում է, որ նախկինում դատապարտված լրագրողները անազատության ժամկետի լրանալու պարագայում անգամ չեն կարող վերսկսել իրենց գործունեությունը:

2009 թվականին կառավարությունը արգելեց արտասահմանյան ռադիոկայաններին հեռարձակվել FM հաճախականություններով: Արդյունքում, BBC-ն, «Ամերիկայի ծայնը» և «Ազատ Եվրոպա/Ազատություն» ռադիոկայանները դադարեցին հեռարձակվել⁷: 2017 թվականին

¹ «Reket qəzetlər»in siyahısı açıqlandı, Azadlıq radiosı, *«Reket qəzetlər»in siyahısı açıqlandı* (մուտք՝ 22.10.2025 թ.).

² Azerbaijan Press Council publicizes new list of racketeering newspapers, APAç *Azerbaijanâ€™s Press Council publicizes new list of racketeering newspapers â€™ FULL LIST* (մուտք՝ 22.10.2025 թ.).

³ Mətbuat Şurası “reket qəzetlər”in yeni siyahısını açıqadı, Milli.az, *Mətbuat Şurası “reket qəzetlər”in yeni siyahısını açıqadı - SİYAHİ* (մուտք՝ 22.10.2025 թ.).

⁴ “Reket qəzetlər”in ən sonuncu “QARA SİYAHİ”sı, Modern.az, *“Reket qəzetlər”in ən sonuncu “QARA SİYAHİ”sı | Modern.az* (մուտք՝ 22.10.2025 թ.).

⁵ Media haqqında AZƏRBAYCAN RESPUBLİKASININ QANUNU, <https://e-qanun.az/framework/49124>, (մուտք՝ 22.10.2025 թ.).

⁶ Մամուլի ազատությունն Ադրբեջանում, մաս 5. օրենքի խստացումներ, «Գեղարդ» գիտավերլուծական հիմնադրամ, *Մամուլի ազատությունն Ադրբեջանում, մաս 5. օրենքի խստացումներ*: <https://geghard-saf.am/356> (մուտք՝ 22.10.2025 թ.):

⁷ Госдеп США серьезно раскритиковал Азербайджан, regnum.ru, *Госдеп США*

երկրի անկախ լրատվական կայքերի մեծ մասը արգելափակվեց (օրինակ՝ «Ազատ եվրոպա» ռադիոկայանը, «Մեյդան» հեռուստաընկերությունը, ինչպես նաև առցանց «Թուրան» և «Ազերբեյջան Սաաթի» հեռուստաալիքների կայքերը)¹, իբրև թե դրանք «սպառնալիք են ներկայացնում» Ադրբեյջանի ազգային անվտանգության համար, քարոզում են «բռնություն, ատելություն կամ ծայրահեղականություն, խախտում են անձնական կյանքի անձեռնմխելիությունը²։ ԵՄ-ն հանդես եկավ հայտարարությամբ, թե «Այս որոշումը չի համապատասխանում ժամանակակից և ժողովրդավարական հասարակություններում ազատ, բազմազան և անկախ լրատվամիջոցների պահանջին» և որ «ԵՄ-ն ակնկալում է, որ Ադրբեյջանը կկատարի իր միջազգային պարտավորությունները՝ որպես Մարդու իրավունքների եվրոպական կոնվենցիայի և դրա 10-րդ հոդվածի՝ խոսքի և տեղեկատվության ազատության իրավունքի մասին, կողմ»³։ Սակայն նման հայտարարությունները չէին կարող էական դերակատարում ունենալ մամուլի ազատության հետագա սահմանափակման գործում։

Ցանցային միջամտության բաց դիտարանի (Open Observatory of Network Interference – OONI) հաղորդմամբ Ադրբեյջանում արձանագրվել է անկախ կայքերի հասանելիության և մուտքի արգելքի անոմալ բարձր ցուցանիշ⁴։ 2022 թ. հունվարից մինչև 2023 թ. փետրվարը արգելափակվել են մի շարք ռուսական ալիքների հասանելիությունը։ «OONI» հետազոտությունը տվյալ ժամանակահատվածում ցույց է տվել, որ արգելափակման ամենաուժեղ ազդանշանները արձանագրվել են հետևյալ դոմեյնների պարագայում՝ azerbaycansaat.tv, www.24saat.org, www.abzas.net, www.azadliq.info, www.azadliq.org, www.meydan.tv, www.azadliq.org։

серьезно раскрывала Азербайджан - ИА REGNUM (մուտք՝ 22.10.2025 թ.)։

¹ The Evolution of Authoritarianism in Azerbaijan (Part I), Khar center, *The Evolution of Authoritarianism in Azerbaijan (Part I)* (մուտք՝ 22.10.2025 թ.)։

² Azerbaijani Court Blocks RFE/RL Website, Radio Liberty, *Azerbaijani Court Blocks RFE/RL Website* (մուտք՝ 22.10.2025 թ.)։

³ EUDEL Statement on the decision of Sabail district court in Azerbaijan on 12 May to block permanently five online media outlets including online television platforms, *EUDEL Statement on the decision of Sabail district court in Azerbaijan on 12 May to block permanently five online media outlets including online television platforms | EEAS* (մուտք՝ 22.10.2025 թ.)։

⁴ OONI Measurement Aggregation Toolkit (MAT), *OONI Measurement Aggregation Toolkit (MAT)* (մուտք՝ 22.10.2025 թ.)։

[rferl.org](https://www.rferl.org), www.gununesi.org, ria.ru, www.theguardian.com¹: Եթե վերոնշյալ կայքերի նկատմամբ արգելքները արձանագրվել են տարիներ շարունակ, ապա «The Guardian» կայքի արգելափակումների անոմալիան գրանցվել է 2022 թվականի դեկտեմբերից:

Վերջին տարիներին Ադրբեջանում լրատվականների արգելքները, լրագրողների հետապնդումները մեծ թափով շարունակվում են: 2023 թ. նոյեմբերից մինչև 2024 թ. հունվար ադրբեջանական ոստիկանությունը ձերբակալել է Abzas Media-ի տնօրեն Ուլվի Հասանլիին, գլխավոր խմբագիր Սևինջ Վագիֆզադը, ծրագրի համակարգող Մահմուդ Կեկալովին և լրագրողներ Հաֆիզ Բաբալիին, Նարգիզ Աբսալամովին և Էլնարա Հասիմովին²: 2024 թ. սկզբին Ադրբեջանի իշխանությունների թիրախում հայտնվեց Toplum.TV յությայն ալիքը³: 2023 թ. վերջից հետապնդումներ էին սկսվել *«Kanal 13» յուլթուբյան ալիքի* գլխավոր խմբագրի նկատմամբ, այնուհետև մեղադրանք առաջադրվեց նաև լրագրող Շամո Էմինովին և որոշում կայացվեց լրատվականը փակելու մասին:

Բաքվում ՄԱԿ-ի COP29 գլոբալ կլիմայի փոփոխության համաժողովի փակումից անմիջապես հետո ձերբակալեցին յոթ անկախ լրագրողներ: 2024 թ. դեկտեմբերին Բնությունների գլխավոր թիրախը Meydan TV-ն էր՝ Ադրբեջանի ամենամեծ անկախ լրատվամիջոցը, որը գործում էր արտերկրից⁴: Ձերբակալվածների թվում էին Meydan TV-ի գլխավոր խմբագիր Այնուր Գանբարովան (Էլզունեշ) և հինգ

¹ OONI measurements show ongoing internet censorship in Azerbaijan, *OONI measurements show ongoing internet censorship in Azerbaijan | OONI* (մուտք՝ 22.10.2025 թ.).

² Մամուլի ազատությունն Ադրբեջանում, մաս 2. Լրագրողների հետապնդումների նոր ալիքն Ադրբեջանում, «Գեղարդ» գիտավերլուծական հիմնադրամ, *Մամուլի ազատությունն Ադրբեջանում, մաս 2. Լրագրողների հետապնդումների նոր ալիքն Ադրբեջանում*, <https://geghard-saf.am/326> (մուտք՝ 22.10.2025 թ.); Azerbaijani authorities charge 6 Abzas Media journalists with 7 new offenses, CPJ, *Azerbaijani authorities charge 6 Abzas Media journalists with 7 new offenses - Committee to Protect Journalists* (մուտք՝ 22.10.2025 թ.):

³ Azerbaijani police raid Toplum TV, detain journalists over alleged currency smuggling, CPJ, *Azerbaijani police raid Toplum TV, detain journalists over alleged currency smuggling - Committee to Protect Journalists* (մուտք՝ 22.10.2025 թ.).

⁴ Meydan TV ilə əməkdaşlıq edən jurnalistlər saxlanılıb, CivilAzerbaijan.com, *Meydan TV ilə əməkdaşlıq edən jurnalistlər saxlanılıb » Civil Azerbaijan - İnformasiya portalı* (մուտք՝ 22.10.2025 թ.).

լրագրողներ՝ Այթաջ Ահմեդովան (Թափդիզ), Խայալա Աղաևան, Նաթիգ Ջավադլին, Այսել Ումուդովան և Ռամին Ջաբրահիլզադեն (Դեկո): Նույն օրը ոստիկանությունը ձերբակալեց լրագրող և Բաքվի լրագրության դպրոցի փոխտնօրեն Ուլվի Թահիրովին և կենդանիների իրավունքների պաշտպան Քամրան Մամեդլիին:

2025 թ. Ադրբեջանի դատարանը «Ազատություն» ռադիոկայանի լրագրողին և ևս վեց այլ անձանց, բազմաթիվ մեղադրանքներ առաջադրելով, դատապարտեց 7.5-ից մինչև 9 տարի ազատազրկման: 2023 թ. ի վեր Ադրբեջանում բանտարկված լրագրողների և լրատվամիջոցների աշխատողների ընդհանուր թիվը հասցվել է առնվազն 25-ի¹: Եվրոպայի խորհրդի լրագրության պաշտպանության և լրագրողների անվտանգության խթանման հարթակի 2024 թ. տարեկան զեկույցում ներկայացված է, որ եվրոպական երկրներում բանտարկված 159 լրագրողներից 30-ը գտնվում են Ադրբեջանում:

Լրագրողների դեմ ֆիզիկական բռնությունների պրակտիկան

Լրատվականների արգելքից, հասանելիության սահմանափակումներից, լրագրողների ձերբակալություններից բացի մամուլի անազատության արտահայտման տարածված երևույթներ են լրագրողների հանդեպ ֆիզիկական բռնություններն ու հետպանդումները:

Ինչպես Ադրբեջանում, այնպես էլ միջազգային հանրության շրջանում մեծ աղմուկ է բարձրացրել 2005 թ. ադրբեջանական ընդդիմադիր «Մոնիտոր» ամսագրի գլխավոր խմբագիր Էլմար Հուսեյնովի սպանությունը իր իսկ տան շենքի վերելակից դուրս գալիս²: Վերջինս զբաղվում էր մարդու իրավունքների պաշտպանությամբ և հանդես էր գալիս կառավարության պաշտոնյաների և նախագահ Իլհամ Ալիևի ընտանիքի դեմ իր քննադատական հոդվածներով:

2006 թ. մի շարք լրագրողներ ենթարկվեցին ֆիզիկական բռնությունների. օրինակ՝ ընդդիմադիր «Բիզիմ Յոլ» թերթի գլխավոր

¹ Azerbaijan arrests 2 more journalists, increasing crackdown tally to 25, CPJ *Azerbaijan arrests 2 more journalists, increasing crackdown tally to 25 - Committee to Protect Journalists* (մուտք՝ 22.10.2025 թ.).

² Azerbaijan: Prominent journalist found slain, Human rights house foundation, <https://humanrightshouse.org/articles/azerbaijan-prominent-journalist-found-slain/> (մուտք՝ 22.10.2025 թ.).

խմբագիրը և «Ադրբեջանի ժողովրդական ճակատ» կուսակցության փոխնախագահ Բահեդդին Հեզիևին առևանգվել և ծեծի ենթարկվել¹։ Նրան «հորդորել են» դադարեցնել «քննադատական հոդվածներ» գրելը։ «Ազատության» թղթակից Ֆիկրետ Հուսեյնլին առևանգվել և սպանվել է անհայտ անձանց կողմից²։ Համանման վերաբերմունքի են ասանացել «Ազատության» լրագրող Նիկատ Հուսեյնովը³, ընդդիմադիր «Ադրբեջանի ազգային անկախության» կուսակցության մամուլի քարտուղար Ալի Օրուջովը⁴, Գյունդելիկ Ազերբայջան» թերթի խմբագիր և ռազմական լրագրող Ուզեյիր Ջեֆերովը⁵, «Իմպուլս» թերթի լրագրող Սուհեյլե Քեմբերովան⁶, ովքեր զբաղվում էին բարձրաստիճան պաշտոնյաների կոռուպցիոն գործունեության լուսաբանմամբ։ 2008 թ. «Ազատության» 25-ամյա թղթակից Ազիլ Խալիլը⁷, լրագրող և «Լրագրողների ազատության և անվտանգության ինստիտուտի» (IRFS) նախագահ Էմին Հուսեյնովը նույնպես ենթարկվեցին հետապնդման և բռնության⁸։

Լրագրողների հանդեպ բռնությունները տեղի էին ունենում ոչ միայն հակակառավարական հոդվածներ հրապարակելու պատճառով, այլև անմիջապես լրագրողական լուսաբանումների գործընթացի ժամանակ։ Օրինակ՝ 2009 թվականի հունվարին «Ենի Մուսավաթ»-ի լրագրող Աֆղան Մուխթարլին ծեծի է ենթարկվել իրավապահ մարմինների աշխատակիցների կողմից Իսրայելի դեսպանատան առջև տեղի ունեցող հանրահավաքը լուսաբանելիս։ Նույն ժամանակ Նախիջևանի Ինքնավար Հանրապետության ազգային անվտանգության աշխատակիցները ձերբակալել և բռնության ենթարկել ազատ

¹ Azerbaijan: Mixed messages on freedom of expression, Amnesty International, p. 2, [*Azerbaijan:Layout 4.qxd*](#) (մուտք՝ 22.10.2025 թ.).

² Նույն տեղում; Ֆ. Հուսեյնլիի մարմնի վրա առկա են եղել անմարդկային բռնության հետքեր, ենթադրաբար, կապել են, մատները կոտրել և դանակահարել պարանոցից։

³ Նույն տեղում, էջ 3։

⁴ Նույն տեղում։

⁵ Նույն տեղում։

⁶ United Nations, Committee against Torture Forty-third session Summary record of the 907th meeting, p.12, [*CAT/C/SR*](#) (մուտք՝ 22.10.2025 թ.).

⁷ Azerbaijan: Investigative Journalist Hospitalized After Stabbing, Radio Liberty, [*Azerbaijan: Investigative Journalist Hospitalized After Stabbing*](#) (մուտք՝ 22.10.2025թ.).

⁸ Азербайджан: Независимые журналисты в тяжёлом положении, Amnesty International, [*Azerbaijan campaign digest RU formatted*](#) <https://amnesty.org.ru/sites/default/files> (մուտք՝ 22.10.2025 թ.).

լրագրող Իդրակ Աբասովը¹: Կամ «Ենի Մուսավաթ»-ի 21-ամյա լրագրող Էլմին Բադալովը և Անար Գերայլին անհայտ անձանց կողմից հարձակման են ենթարկվել Բաքվի ծայրամասում գտնվող շքեղ առանձնատները հետաքննչական հոդվածի համար լուսանկարելիս, որոնք ենթադրաբար պատկանում էին տրանսպորտի նախարար Զիյա Մամեդովին²:

Լրագրողներին հասցեագրված հիմնական մեղադրանքները

Ձերբակալված լրագրողների հասցեագրվող հիմնական մեղադրանքներն էին զրպարտությունը, ահաբեկչությունը, էթնիկական ատելության հրահրումն և հարկերից խուսափելը: Ընդդիմադիր լրագրող «Իրական Աղբյուրներ» և «Գյունդելի Ազերբայջան» թերթերի հիմնադիր Էյնուլլա Ֆեթուլլաևը տարիներ շարունակ հետապնդումներից հետո 2007 թ. դատապարտվել է 11 տարվա ազատազրկման հենց այս մեղադրանքներով³: Ֆեթուլլաևը մեղադրվում էր նաև քաղաքացիական և քրեական զրպարտության մեջ՝ Խոջալուի «կոտորածի» մասին թերթում և ապա՝ առցանց հոդված հրապարակելու համար, որում նա անարգել է Խոջալուի զոհերի հիշատակը՝ կասկածի տակ դնելով իրադարձության աղբյուրների տարբերակը⁴: 2011 թ. Ֆեթուլլաևը

¹ IRFS journalist Idrak Abbasov briefly detained, mistreated by National Security Ministry, Human rights house foundation, *IRFS journalist Idrak Abbasov briefly detained, mistreated by National Security Ministry - Human Rights House Foundation* (մուտք՝ 22.10.2025 թ.).

² Yeni Musavat correspondent Elmin Badalov's appeal denied, IRFS, *Yeni Musavat correspondent Elmin Badalov's appeal denied – IRFS* (մուտք՝ 22.10.2025 թ.); Azeri journalists 'assaulted' in Baku, Azernews, *Azeri journalists 'assaulted' in Baku* (մուտք՝ 22.10.2025 թ.).

³ Court of Appeals continues Eynulla Fetullayev's trial, APA, *Court of Appeals continues Eynulla Fetullayev's trial* (մուտք՝ 22.10.2025 թ.); Three years after editor's murder, Azerbaijan journalists still abused, Amnesty International, *Three years after editor's murder, Azerbaijan journalists still abused - Amnesty International* (մուտք՝ 22.10.2025 թ.).

⁴ Beaten, Blacklisted, and Behind Bars, Human Rights Watch, *Beaten, Blacklisted, and Behind Bars: The Vanishing Space for Freedom of Expression in Azerbaijan | HRW* (մուտք՝ 22.10.2025 թ.); Journalist Under Fire - RELEASED! Amnesty International, *Eynulla Fatullayev | Amnesty International USA* (մուտք՝ 22.10.2025 թ.).

համաներմամբ ազատ է արձակվել և արժանացել մամուլի ազատության համար միջազգային մրցանակի¹:

Մեկ այլ պարագայում խմբագիր Գանիմեդ Զահիդովը և երիտասարդ ակտիվիստներ Էմին Միլլին և Ադնան Հաջիզադեն բանտարկվեցին խուլիգանության մեղադրանքներով սոցիալական ցանցերում կառավարության քաղաքականությունը քննադատելու համար²: Գ. Զահիդովի եղբայրը՝ հայտնի երգիծաբան և «Ազատության» լրագրող Միրզա Սաքըթը 2006 թ. հոկտեմբերին դատապարտվել է թմրանյութերի շրջանառման մեղադրանքով և դատապարտվել երեք տարվա ազատազրկման: Եղբայրներին չի թույլատրվել անգամ մասնակցել իրենց հոր հուղարկավորությանը³:

2007 թ. լրտեսության և դավաճանության մեղադրանք է առաջադրվել «Թալիշի սադո» թերթի գլխավոր խմբագիր և թալիշների մշակութային իրավունքների ակտիվ պաշտպան Նովրուզալի Մամեդովին⁴, ով 2008 թ. հունիսին դատապարտվեց տասը տարվա ազատազրկման:

2007 թ. դեկտեմբերին հինգ լրագրողներ ստացան նախազախական ներում և ազատ արձակվեցին ընդհանուր համաներմամբ: Երեքը բանտարկվել էին զրպարտության մեղադրանքով (Յաշար Աղազադե, Ռովշան Քեբիրլի և Ֆարամազ Նովրուզօղլու), մյուս երկուսը՝ Ռաֆիկ Թադին և Սամիր Սեդեքեթօղլուն՝ կրոնական ատելություն հրահրելու մեղադրանքով՝ իրենց հողվածում իբրև թե Մուհամմեդին վարկաբեկելու համար⁵: Amnesty International-ը վերջիններիս համարել է խղճի բանտարկյալներ: 2008 թ. հայց է ներկայացվել «խաղաղության և

¹ Eynulla Fatullayev Award Acceptance Speech, CPJ, Eynulla Fatullayev Award Acceptance Speech - Committee to Protect Journalists (մուտք՝ 22.10.2025 թ.).

² История дела: Ганимат Захидов, Frontline defenders, Case History: Ganimat Zahidov | Front Line Defenders (մուտք՝ 22.10.2025թ.); After 15 years, the ECHR recognized the violation of the rights of Emin Milli and Adnan Hajizade, IRFS, After 15 years, the ECHR recognized the violation of the rights of Emin Milli and Adnan Hajizade – IRFS (մուտք՝ 22.10.2025 թ.).

³ Jailed Journalists in Azerbaijan Not Allowed to Attend Father's Funeral, Radio Liberty, Jailed Journalists in Azerbaijan Not Allowed to Attend Father's Funeral (մուտք՝ 22.10.2025 թ.).

⁴ Азербайджан: Независимые журналисты в тяжёлом положении, Amnesty International, Azerbaijan campaign digest RU formatted (մուտք՝ 22.10.2025 թ.).

⁵ Таги Рафик, Кавказский Узел, Кавказский Узел | Тагу Рафик (մուտք՝ 24.10.2025 թ.); Azerbaijan: Mixed messages on freedom of expression, Amnesty International, Azerbaijan:Layout 4.qxd (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

ժողովրդավարության ինստիտուտի» տնօրեն Լեյլա Յունուսի, փաստաբան և «Ֆեմիդա 007» թերթի գլխավոր խմբագիր Այուբ Քերիմովի դեմ¹: Քերիմովը ընդդիմադիր «Ազատություն» օրաթերթին տված հարցազրույցում Ներքին գործերի նախարարությունը անվանել էր հանցագործների «բույնի»: 2010 թ. դատարանը հաստատեց Քերիմովի մեղքը՝ զրպարտություն²: 2018 թ. Բաքվի իր տանը հայտնաբերվեց Քերիմովի դին: Հայտարարվեց, որ նա մահացել է գազի արտահոսքից³: «Նոտա» թերթի Գլխավոր խմբագիր Սարդար Ալիբեյլին, թղթակից Փարամազ Նովրուզօղլուն նույնպես «զրպարտության համար» երկուական անգամ դատապարտվել են 2007 թ. և 2009 թթ.⁴: 2010 թ. վերստին Նովրուզօղլուն ձերբակալվեց՝ ֆեյսբուքյան էջում զանգվածային անհնազանդության կոչ անելու մեղադրանքով:

2010 թ. Ներքին գործերի նախարարության կազմակերպված հանցավորության դեմ պայքարի վարչության պետ Միրյաֆար Սեիդովը քրեական հայց է ներկայացրել Եվրոպայում անվտանգության և համագործակցության կազմակերպության (ԵԱՀԿ) գործող փաստաբան և դատական դիտորդ Սուլաֆար Բադիշովի դեմ⁵: Բադիշովը զբաղվել է մի շարք քաղաքականությանների իրավունքների պաշտպանությամբ, հավանաբար որի պատճառով էլ 2016 թ. Փաստաբանական պալատի նախագահությունը չեղյալ հայտարարեց նրա արտոնագիրը և միջնորդություն է ներկայացրել Նարիմանովի շրջանային դատարան՝ Սուլաֆար Բադիշովի իրավաբանական գործունեությունը դադարեցնելու վերաբերյալ⁶:

¹ Charges dropped against Azerbaijani activist, Amnesty International, *Charges dropped against Azerbaijani activist - Amnesty International* (մուտք՝ 24.10.2025թ.)

² Главного редактора приговорили, Azadliq radios, *Главного редактора приговорили* (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

³ Умер редактор газеты «Femida 007» Эюб Керимов, Vzglyad.az, *Умер редактор газеты «Femida 007» Эюб Керимов* (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

⁴ Azerbaijan: Journalist and writer jailed as ruthless crackdown continues, Amnesty International, *Azerbaijan: Journalist and writer jailed as ruthless crackdown continues - Amnesty International* (մուտք՝ 24.10.2025 թ.); Journalist jailed in Azerbaijan, Amnesty International, *Journalist jailed in Azerbaijan - Human Rights House Foundation* (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

⁵ Beaten, Blacklisted, and Behind Bars, The Vanishing Space for Freedom of Expression in Azerbaijan, *Beaten, Blacklisted, and Behind Bars: The Vanishing Space for Freedom of Expression in Azerbaijan | HRW*, (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

⁶ Court Grants Lawyer Muzaffar Bakhishov's Motion for Stay of Proceedings, IRFS,

2010 թ. հունիսին Ադրբեջանի նախագահի աշխատակազմի ղեկավար Ռամիզ Մեհդիևը քաղաքացիական հայց ներկայացրեց իր պատվի և արժանապատվության պաշտպանության և բարոյական վնասի փոխհատուցման համար անկախ «Խուրալ» շաբաթաթերթի դեմ: Հաջորդիվ՝ 2011 թ. ձերբակալվեց թերթի գլխավոր խմբագիր Ավագ Զեյնալովը¹:

Իշխող կուսակցության անդամ և նախագահ Իլիամ Ալիևի հորեղբայր Զալալ Ալիևը նույնպես մի շարք մեղադրանքներ է առաջադրել լրագրողներին զրպարտության համար: 2007 թ. հայց է ներկայացվել «Մուխալիֆաթ» թերթի խմբագիր Ռովշան Մախմուդովի և լրագրող Յաշար Աղազադեիի դեմ, ովքեր դատապարտվել են երկուական տարի և վեց ամիս ազատազրկման՝ զրպարտության և վիրավորանքի մեղադրանքով²: Խուսքի ազատության սահմանափակումը հատկապես սրվեց 2010 թ. նոյեմբերի 7-ի խորհրդարանական ընտրությունների նախաշեմին³: Այդուհետ թե՛ խորհրդարանական, թե՛ նախագահական նախընտրական շրջանները աչքի ընկան լրագրողների և լրատվականների հանդեպ բռնություններով:

Ինչպես նկատում ենք, Ադրբեջանում գործում է լրագրողների հանդեպ բռնությունների իրացման երկու հիմնական մեխանիզմ՝ ուղղակի ֆիզիկական բռնությունը և պետական մարմինների կամ պաշտոնյաների կողմից դատական հայցերի ներկայացումը լրատվականների կամ վերջիններիս խմբագիրների ու թղթակիցների դեմ: Առաջին դեպքում փորձ է արվում ուժի սպառնալիքով կանխել կոռուպցիայի և այլ անօրինությունների վերաբերյալ տեղեկատվության տարածումը, մյուս պարագայում դատական հայցերի ներկայացումը և անառողջ դատական համակարգի միջոցով դրանց բավարարումը հնարավորություն է

Court Grants Lawyer Muzaffar Bakhishov's Motion for Stay of Proceedings – IRFS, (մուսը՝ 24.10.2025 թ.).

¹ В Азербайджане арестован главный редактор независимой газеты «Хурал», Кавказский Узел, Источник: <https://www.kavkaz-uzel.eu/articles/194908/> (մուսը՝ 24.10.2025 թ.).

² Azerbaijan, Events of 2007, Human Rights watch, World report 2008, *World Report 2008: Azerbaijan | Human Rights Watch* (մուսը՝ 24.10.2025 թ.).

³ Beaten, Blacklisted, and Behind Bars, The Vanishing Space for Freedom of Expression in Azerbaijan, *Beaten, Blacklisted, and Behind Bars: The Vanishing Space for Freedom of Expression in Azerbaijan | HRW*, (մուսը՝ 24.10.2025 թ.).

տալիս և՛ արգելափակել լրագրողների գործունեությունը (նաև հետազայում), և՛ ժխտել առաջադրված մեղադրանքների իսկությունը:

Թվական տվյալները էլ ավելի ակնառու են դարձնում Ադրբեջանում մամուլի ազատության խնդրի ողջ ոլբերգականությունը: «Reporters without borders» կազմակերպության ամենամյա զեկույցների ուսումնասիրությունը ցույց է տալիս աշխարհի մյուս պետությունների համեմատությամբ Ադրբեջանի՝ ցուցանիշով պայմանավորված շարունակական անկումը: Ընդ որում կազմակերպության կողմից մեդիաազատության ցուցանիշի հաշվարկը տեղի է ունենում 5 բաղադրիչների համադրմամբ՝ քաղաքական համատեքստ, իրավական հիմքեր, տնտեսական համատեքստ, սոցիալ-մշակութային համատեքստ և անվտանգություն¹: Հետևաբար որքան ցածր է մեդիաազատության ցուցանիշը, այնքան ցածր են քաղաքական ազատությունները, այնքան անհամաչափ են ոլորտի կարգավորման իրավական հիմքերը, անառողջ է տնտեսական միջավայրը, ցածր՝ սոցիալ-մշակութային զարգացումը, բարձր՝ ճնշման հավանականությունը:

Ինչպես նկատում ենք գծապատկեր 1-ից 2003-2025 թթ. դիտարկված 180 երկրների շարքում Ադրբեջանը մշտապես զբաղեցրել է վատագույն հորիզոնականներ՝ ընդգրկվելով անազատության ամենաբարձր ցուցանիշն ունեցող երկրների քսաննյակում: Օրինակ՝ 2020 թ. 180 երկրների ցակում Ադրբեջանը 168-րդն էր, 2024 թ.՝ 164-րդը, իսկ 2025 թ. հավակնում է լինելու՝ 167-րդը: 2024 թ. մեդիաազատության վատագույն ցուցանիշից (16,64) ադրբեջանական ցուցանիշը տարբերվում էր ընդամենը 11,35 գործակցով: Ադրբեջանին սովորաբար հաջորդում են այնպիսի երկրներ, ինչպիսիք են Բելառուսը, Իրաքը, Վիետնամը, Հյուսիսային Կորեան, Աֆղանստանը:

Հատկանշական է մեկ այլ հանգամանք ևս, որ մամուլի ազատության գործակիցն Ադրբեջանում նվազում է հատկապես նախագահական և խորհրդարանական ընտրություններով պայմանավորված: Օրինակ՝ 2018 թ. նախագահական ընտրությունների պարագայով պայմանավորված նախորդ տարվա համեմատ մեդիաազատության

¹ Methodology used for compiling the World Press Freedom Index 2025, RSF, *Methodology used for compiling the World Press Freedom Index 2025 | RSF*, (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

գործակիցը նվազել է 3,33-ով՝ 43,60-ից հասնելով 40,27-ի, իսկ 2024 թ. նախագահական ընտրությունների պարագայում՝ 11,94-ով՝ 39,93-ից նվազելով 27,99-ի: Մեկ այլ հսկայական «ցատկ» է նկատվել 2010 թ. խորհրդանական ընտրություններից հետո, երբ 2010 թ. 56,3 գործակցից 2011-2012 թթ. սահմանվել է 87,25 գործակցի՝ Ադրբեջանին պետությունների սանդակում 152-րդ հորիզոնականից իջեցնելով 162-րդ հորիզոնականի: Բռնությունները լրատվականների և լրագրողների նկատմամբ ուղեկցում են ընտրական ամբողջ գործընթացին՝ նախապատրաստական, երբ փորձ է արվում հնարավորինս նվազեցնել ընտրական գործընթացի հանդեպ սպասվող քննադատությունը, հետընտրական, երբ փորձ է արվում կանխել արդեն իսկ կատարված ընտրակեղծիքների վերաբերյալ քննադատությունը: World economics-ը մամուլի ազատության գործակիցը Ադրբեջանի համար սահմանել է 12,2՝ 100 հնարավորից¹:

2003 թվականին Freedom House-ի մամուլի ազատության ցուցանիշով Ադրբեջանին արդեն իսկ համարում էր անազատ պետություն²: Եթե Freedom House կազմակերպության ինդեքսով 2017³ և 2018⁴ թվականներին ցանցի ազատության ցուցանիշով Ադրբեջանը դասվում էր մասնակի ազատ պետությունների շարքին՝ համապատասխան 42 և 40 գործակցով 100 հնարավորից, ապա արդեն 2019 թվականից Ադրբեջանը դասվել է անազատ երկրների շարքին 2019 թվականի 39 գործակցից՝ 2024 թվականին հասնելով 34 գործակցի⁵:

Cato Institute-ի «Մարդու ազատությունների ինդեքս-2021» հետազոտությամբ 2019 թ. տվյալներով Ադրբեջանը զբաղեցնում է 127-րդ հորիզոնականը 165 երկրների շարքում՝ անձնական ազատության 5,96

¹ Press Freedom GOVERNANCE FACTORS, *'s Governance Rating 2025*, (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

² Annual Survey of Press Freedom 2003, *FOTP 2003 Global and Regional Rankings.pdf* (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

³ Freedom of the net, Azerbaijan 2017, *Azerbaijan: Freedom on the Net 2017 Country Report | Freedom House*, (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

⁴ Freedom of the net, Azerbaijan 2018, *Azerbaijan: Freedom on the Net 2018 Country Report | Freedom House*, (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

⁵ Freedom of the net, Azerbaijan 2019, *Azerbaijan: Freedom on the Net 2019 Country Report | Freedom House*, (մուտք՝ 24.10.2025թ.); Freedom of the net, Azerbaijan 2024, *Azerbaijan: Freedom on the Net 2024 Country Report | Freedom House*, (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

ցուցանիշով, իսկ մամուլի ազատության գործակիցը կազմել է ընդամենը 3,9¹:

Միջազգային կառույցների արձագանքը

Խոսքի և մամուլի ազատության՝ որպես մարդու հիմնարար իրավունքի խնդրով զբաղվում են ՄԱԿ–ի մի շարք կառույցներ: Մարդու իրավունքների գերագույն հանձնակատարի գրասենյակը հանդիսանում է առանցքային դերակատարներից մեկը, որը նշանակում է անկախ փորձագետներ հետազոտությունների անցկացման համար: ՄԱԿ–ի անկախ փորձագետները, որոնք հանդես են գալիս հատուկ զեկույցներով, մշտապես բարձրաձայնել են Ադրբեյջանում մամուլի ազատության սահմանափակման և լրագրողների դեմ բռնությունների հարցերը: 2007 թ. անկախ փորձագետ Ամբեյի Լիգաբոն մտահոգություն է հայտնել Ադրբեյջանում մամուլի ազատության սահմանափակումների վերաբերյալ²: 2014 թ. ՄԱԿ–ի Մարդու իրավունքների խորհրդի կողմից նշանակված հատուկ զեկուցողներ փորձագետներ Դեյվիդ Քեյը, Մայնա Քեյը և Միշել Ֆորստը, մասնավորապես, անդրադարձել են Խաղաղության և ժողովրդավարության ինստիտուտի տնօրեն Լեյլա Յունուսի, Նրա ամուսնու՝ հակամարտությունների փորձագետ Արիֆ Յունուսի, Մարդու իրավունքների ակումբի նախագահ Ռասուլ Ջաֆարովի և Իրավական կրթության ընկերության ղեկավար Ինթիգամ Ալիևի ձերբակալությանը և քանիցս դատապարտել են Ադրբեյջանում լրագրողների հանդեպ հետապնդումները³: 2015 թ. Ադրբեյջանում իրավապաշտպանների, լրագրողների և ակտիվիստների հանդեպ բռնությունների վերաբերյալ իր մտահոգությունն է հայտնել նաև ՄԱԿ–ի մարդու իրավունքների գերագույն հանձնակատարի գրասենյակի ներկայացուցիչ Ռուպերտ Քոլվիլը⁴:

¹ The Human Freedom Index 2021, [human-freedom-index-2021-updated.pdf](#) (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

² UN rights expert voices concern about press freedom in Azerbaijan, [UN rights expert voices concern about press freedom in Azerbaijan | UN News](#) (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

³ Спецдокладчики ООН призывают Азербайджан остановить волну преследований правозащитников, [Спецдокладчики ООН призывают Азербайджан остановить волну преследований правозащитников | Refworld](#) (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

⁴ В ООН обеспокоены преследованиями журналистов и правозащитников в Азербайджане, [В ООН обеспокоены преследованиями журналистов и правозащитников в Азербайджане | Новости ООН](#) (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

Ադրբեջանցի լրագրողները և ակտիվիստներն իրենց հերթին օգտագործում են ՄԱԿ հարթակները Ադրբեջանում մամուլի ազատության ոտնահարման խնդիրը բարձրաձայնելու համար¹:

Լրագրողների և նրանց ընտանիքի անդամների հանդեպ հետապնդումները դատապարտել է նաև Լրագրողների պաշտպանության կոմիտեն: Մասնավորապես քննադատվել են իշխանությունների կողմից դանիական «Միջազգային լրատվամիջոցների աջակցություն» (IMS) մամուլի ազատության հարցերով տարածաշրջանային փորձագետ Գյուլնարա Ախունդովայի ընտանիքի նկատմամբ հետապնդումները²:

Ադրբեջանում մամուլի ազատության սահմանափակմանը պարբերաբար անդրադառնում և դատապարտում է նաև Եվրոպական միությունը: Դեռևս 2007 թ. ԵՄ-ն քննադատել է «Ռեալիի Ազերբայջան» և «Գունդալիկ Ազերբայջան» թերթերի խմբագիր Էյնուլլա Ֆաթուլաևի ազատազրկումը՝ զրպարտության մեղադրանքով³: Նույնաբովանդակ հայտարարություններով ԵՄ հանդես է եկել նաև 2010 թ. փետրվարին և ապրիլին⁴: ԵՄ Արտաքին գործողությունների եվրոպական ծառայությունը 2023 թ. հայտարարություն է տարածել, որում մտահոգություն է հայտնում մի խումբ լրագրողների կամայական ձերբակալմամբ

¹ Азербайджанские активисты призвали ООН обратить внимание на репрессии против журналистов, Кавказский узел, [Кавказский Узел | Азербайджанские активисты призвали ООН обратить внимание на репрессии против журналистов](#) (մուտք՝ 24.10.2025թ.); Օրինակ՝ 2024 թ. ՄԱԿ-ի գրասենյակում ՄԱԿ-ի Մարդու իրավունքների խորհրդի 56-րդ նստաշրջանի ընթացքում կազմակերպվել է «side event»՝ միջազգային կազմակերպությունների ուշադրությունը Ադրբեջանում քաղաքացիական հասարակության ծայրին հրավիրելու համար:

² Азербайджан оказывает давление на родственников защитницы свободы прессы, организовал налёт на их квартиру, [Азербайджан оказывает давление на родственников защитницы свободы прессы, организовал налёт на их квартиру | Refworld](#) (մուտք՝ 24.10.2025 թ.); Азербайджан оказывает давление на родственников защитницы свободы прессы, организовал налёт на их квартиру [Азербайджан оказывает давление на родственников защитницы свободы прессы, организовал налёт на их квартиру - Committee to Protect Journalists](#) (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

³ EU Statement on Media Freedom in Azerbaijan, [PC.DEL/350/07](#), (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

⁴ EU statement on Media Freedom in Azerbaijan, [PC.DEL/76/10](#), (մուտք՝ 24.10.2025 թ.); EU statement on Freedom of the Media in Azerbaijan, [Microsoft Word - pcdel0309 eu on fom in azerbaijan.doc](#), (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

«Աղբբեջանում անկախ լրագրության տարածքի նեղացման և խոսքի ազատության սահմանափակումների վերաբերյալ, որոնք հակասում են նրա միջազգային պարտավորություններին»¹:

ԵՄ արձագանքել է նաև «Թուրան» լրատվական գործակալության տնօրեն Մեհման Ալիևի ձերբակալմանը, Abzas մեդիայի հանդեպ իրականացված արշավին²: 2023 թ. ԵՄ-ն մտազոհություն էր հայտնել լրագրողներ Ուլվի Հասանլիի, Սևինջ Վագիֆբեկի, Մահամմադ Կեկալովի, Ազիզ Օրուջովի, Ռուֆատ Մուրադլիի, Նարգիզ Աբսալամովայի, Թեյմուր Քերիմովի, Իբրահիմ Հումբատովի, ինչպես նաև Հաֆիզ Բաբալիի կամայական ձերբակալություններով Աղբբեջանում անկախ լրագրության տարածքի նեղացման և խոսքի ազատության սահմանափակումների վերաբերյալ³: Իսկ 2025 թ. արձանագրել է, որ Աղբբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիևի կողմից համաներման արժանացած 154 անձանց մեջ չկան իրենց հիմնարար իրավունքներն իրականացնելու համար դատապարտված անձինք⁴:

Եվրոպական խորհուրդը նույնպես բազմիցս մատնանշել է Աղբբեջանում մամուլի անազատության խնդիրը: 2025 թ. հունիսին Եվրոպայի խորհրդի Սարդու իրավունքների ենթահանձնաժողովի նախագահ, Եվրախորհրդարանի անդամ Մունիր Սատուրին, Հարավային Կովկասի հետ հարաբերությունների պատվիրակության նախագահ, Եվրախորհրդարանի անդամ Նիլս Ուշակովսին, Եվրոպական խորհրդարանի Աղբբեջանի հարցերով մշտական զեկուցող, Եվրախորհրդարանի անդամ Դեն Բարնան հանդես են եկել համատեղ հայտարարությամբ

¹ Azerbaijan: Statement by the Spokesperson on the detention of journalists and political activists, *Azerbaijan: Statement by the Spokesperson on the detention of journalists and political activists* | EEAS (Մուկը՝ 24.10.2025 թ.).

² EU local statement of 6 September on the detention of Azerbaijani journalist Mehman Aliyev, *EU local statement of 6 September on the detention of Azerbaijani journalist Mehman Aliyev* | EEAS, (Մուկը՝ 24.10.2025 թ.); Azerbaijan: EU concern at sentencing of journalists and political activists *Azerbaijan: EU concern at sentencing of journalists and political activists - EU NEIGHBOURS east* (Մուկը՝ 24.10.2025 թ.)

³ Azerbaijan: Statement by the Spokesperson on the detention of journalists and political activists, *Azerbaijan: Statement by the Spokesperson on the detention of journalists and political activists* | EEAS (Մուկը՝ 24.10.2025 թ.)

⁴ Azerbaijan: Statement by the Spokesperson on the human rights situation *Azerbaijan: Statement by the Spokesperson on the human rights situation* | EEAS, (Մուկը՝ 24.10.2025 թ.).

Ադրբեջանում քաղաքական դրդապատճառներով լրագրողների, հետազոտողների և ակտիվիստների նկատմամբ կիրառվող խիստ բանտարկությունների վերաբերյալ¹։ Վերջիններս վերհաստատել են խորհրդարանի կոչերը ԵՄ-ի կողմից պատասխանատու ադրբեջանցի պաշտոնյաների նկատմամբ պատժամիջոցներ կիրառելու վերաբերյալ՝ ԵՄ-ի մարդու գլոբալ իրավունքների պատժամիջոցների ռեժիմի շրջանակներում²։ ԵՄ-ն նաև բազմիցս պահանջել է, որ ԵՄ-ի և Ադրբեջանի միջև ցանկացած ապագա գործընկերային համաձայնագիր պայմանավորվի բոլոր քաղաքանտարկյալների ազատ արձակմամբ և երկրում մարդու իրավունքների վիճակի բարելավմամբ։

ԵՄ-ն 2024 թ. դեկտեմբերին բանաձև է ընդունել հաշվի առնելով COP29-ի կապակցությամբ քաղաքացիական հասարակության, անկախ լրատվամիջոցների նկատմամբ 2023 թ. ի վեր Ադրբեջանի իշխանությունները համակարգային ճնշումները³։ Բանաձևում հղում է կատարվում MeydanTV-ի լրագրողներ ձերբակալությանը և խստորեն դատապարտվում ադրբեջանական ռեժիմի կողմից մարդու իրավունքների, այդ թվում՝ խոսքի, խաղաղ հավաքների ազատությունների շարունակական խախտումները։ 2024 թ. հոկտեմբերին ընդունված ԵՄ մեկ այլ բանաձևը պահանջում է երաշխավորել մամուլի և խոսքի ազատությունը, և չսահմանափակել լրատվամիջոցների աշխատանքները⁴։

¹ European Parliament 2024-2029, [20250625 joint statement Azerbaijan harsh prison sentences.pdf](#), (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

² Новый действенный инструмент ЕС для защиты прав человека — общий режим санкций за нарушение этих прав, [Новый действенный инструмент ЕС для защиты прав человека - общий режим санкций за нарушение этих прав | EEAS](#), (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

³ European Parliament resolution of 19 December 2024 on the continued repression of civil society and independent media in Azerbaijan and the cases of Dr Gubad Ibadoghlu, Anar Mammadli, Kamran Mammadli, Rufat Safarov and Meydan TV, [Texts adopted - Continued repression of civil society and independent media in Azerbaijan and the cases of Dr Gubad Ibadoghlu, Anar Mammadli, Kamran Mammadli, Rufat Safarov and Meydan TV - Thursday, 19 December 2024](#) (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

⁴ European Parliament resolution of 24 October 2024 on the situation in Azerbaijan, violation of human rights and international law and relations with Armenia, [Texts adopted - Situation in Azerbaijan, violation of human rights and international law and relations with Armenia - Thursday, 24 October 2024](#) (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

Ադրբեջանում լրագրողների նկատմամբ իրականացվող բռնություններին և խոսքի ազատության սահմանափակումները մշտապես եղել են նաև ԵԱՀԿ մամուլի ազատության հարցերով ներկայացուցիչների ուշադրության կենտրոնում: Դեռևս 2003 թ. ԵԱՀԿ-ի լրատվամիջոցների ազատության հարցերով ներկայացուցիչ Ֆրեյմուտ Դյուվեն մտահոգություն էր հայտնել Ադրբեջանում անկախ թերթերի դեմ զրպարտության հայցերի շարունակական կիրառման կապակցությամբ¹: Նույն տարվա վերջում Ֆրեյմուտ Դյուվեն և Եվրոպայի խորհրդի գլխավոր քարտուղար Վալտեր Շվիմերը հանդես եկան համատեղ հայտարարությամբ Ադրբեջանում լրատվամիջոցների իրավիճակի վերաբերյալ՝ անդրադարձ կատարելով «Յենի Մուսավաթի» դեմ կիրառված տնտեսական ճնշումներին (100,000 եվրո տուգանքին) և կոչ անելով Ադրբեջանին վերանայել զրպարտությանը վերաբերող օրենսդրական դրույթները՝ թույլ չտալու դրա թիրախային կիրառումը²: ԵԱՀԿ մամուլի ազատության հարցերով ներկայացուցիչ Դունյա Միյատովիչը ևս պարբերաբար անդրադարձել է Ադրբեջանում մամուլի ազատությանը՝ այս խնդրով նամակներ հասցեավորելով նաև Ադրբեջանի նախագահ Իլհամ Ալիևին³: Դ. Միյատովիչը նույնանման կոչեր է արել նաև Բաքու կատարած իր այցերի ժամանակ⁴:

2023 թ. Արևելյան գործընկերության քաղաքացիական հասարակության ֆորումի ղեկավար կոմիտեն նույնպես դատապարտել է մի շարք լրատվականների նկատմամբ բռնությունները⁵: 2024 թ. լրագրողների ձերբակալություններին անդրադարձել է նաև Հելսինկյան

¹ OSCE Media Representative concerned about continued harassment of media in Azerbaijan, *OSCE Media Representative concerned about continued harassment of media in Azerbaijan | OSCE* (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

² OSCE media freedom representative asks for release of Azeri journalist from prison *OSCE media freedom representative asks for release of Azeri journalist from prison | OSCE* (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

³ OSCE media representative condemns new sentencing of Azerbaijani journalist, *OSCE media representative condemns new sentencing of Azerbaijani journalist | OSCE* (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

⁴ OSCE media freedom representative offers assistance to improve media freedom in Azerbaijan, *OSCE media freedom representative offers assistance to improve media freedom in Azerbaijan | OSCE* (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

⁵ Stop the crackdown on civil society and media in Azerbaijan! *Stop the crackdown on civil society and media in Azerbaijan! | Eastern Partnership Civil Society Forum* (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

կոմիտեն՝ համերաշխություն հայտնելով Ադրբեջանի լրագրողներին և քաղաքացիական հասարակության ակտիվիստներին¹:

Ադրբեջանում Մեծ Բրիտանիայի դեսպան Ֆերգուս Օլդը Ադրբեջանում մամուլի 150-ամյակին նվիրված միջոցառման ժամանակ ելույթ ունենալով նշել է, որ վերջին տարիներին Ադրբեջանում լրատվամիջոցների ազատության վերաբերյալ «մտահոգիչ միջադեպեր» գրանցվում²:

Ադրբեջանական սփյուռքի ներկայացուցիչները նույնպես հանդես են գալիս Ադրբեջանում մամուլի ազատության սահմանափակումներին: Գերմանիայում բնակվող ադրբեջանցիների կողմից հիմնադրված «Դեմոկրատական Ադրբեջանն ընտրում է» կազմակերպության անդամները Նյուրնբերգում բողոքի ակցիա են անցկացրել՝ միջազգային ուշադրություն հրավիրելու Ադրբեջանում մարդու իրավունքների խախտումներին, մասնավորապես՝ լրագրողների և քաղաքական ակտիվիստների ձերբակալություններին, խոսքի և լրատվամիջոցների ազատության սահմանափակումներին³:

Եզրակացություն

Լրատվակայքերի արգելափակումներն ու լրագրողների հանդեպ բռնությունները վստահաբար ունենալու են շարունակական և համակարգված բնույթ: Այսօր անհնար է պատկերացնել իլիամալիկյան ռեժիմի կենսունակությունն առանց ազատ խոսքի իրավունքի տոտալ խախտման: Թեև Ադրբեջանի անհաջող «բրենդավորմանը» որպես մարդու իրավունքների, բնապահպանության, կրոնական հանդուրժողականության և բազմամշակութայինության ջատագով և առաջամարտիկ, սակայն «խեղդվող» մամուլի առկայության հանգամանքն իսկ վկայում է Ադրբեջանի իշխանության և ադրբեջանական հասարակության խորը բարդոյթավորվածության և աշխարհի հետ հաղորդակցման խորանարդավորված իրավիճակի մասին:

¹ Statement on the Recent Arrests of Journalists in Azerbaijan, *Statement | In solidarity with Azerbaijani Journalists - Netherlands Helsinki Committee* (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

² Səfir Ferqus Old: "Azərbaycanda müstəqil jurnalistikaya ağır zərbələr vurulur", *Səfir Ferqus Old: "Azərbaycanda müstəqil jurnalistikaya ağır zərbələr vurulur" - MEYDAN.TV* (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

³ Azərbaycanlı mühacirlər Almaniyada etiraz aksiyası keçirib, *Azərbaycanlı mühacirlər Almaniyada etiraz aksiyası keçirib - MEYDAN.TV* (մուտք՝ 24.10.2025 թ.).

Ադրբեջանում մամուլի ազատության խնդիրը ձևավորվել է ոչ թե մեկուսացված, այլ համակարգային մակարդակում՝ համադրվելով վարչակարգի պահպանման և լեգիտիմացման ռազմավարությանը: Իլիամ Ալիևի իշխանության տարիներին ձևավորված լրատվական վերահսկման քաղաքականությունը ներկայացնում է ավտորիտար կառավարման դասական օրինակ՝ ներառելով ինչպես իրավական և ինստիտուցիոնալ սահմանափակումներ, այնպես էլ ֆիզիկական և հոգեբանական ճնշումներ լրագրողների նկատմամբ: Միջազգային կառույցների արձագանքները, թեև բազմակի են և դատապարտող, չեն հանգեցրել իրավիճակի արմատական փոփոխության, քանի որ արտաքին ճնշումները չեն վերածվել ներքին բարեփոխումների խթանի: Մեդիաազատության ցածր ցուցանիշները և լրագրողների հանդեպ բռնությունները վկայում են, որ Ադրբեջանում ազատ խոսքի դաշտի վերահսկումը դարձել է իշխանության վերարտադրության հիմնասյուններից մեկը: Այս իրողությունը ոչ միայն սահմանափակում է հասարակության տեղեկատվական բազմազանությունը, այլև խոչընդոտում է երկրի ժողովրդավարական զարգացման որևէ հեռանկար:

ANUSH HARUTYUNYAN

*“Geghard” Scientific Analytical Foundation,
Email: anushhar1997@gmail.com*

POLITICAL MECHANISMS OF RESTRICTIONS ON PRESS FREEDOM IN AZERBAIJAN (2003–2025)

Keywords: *Azerbaijan, Ilham Aliyev, press freedom, international reaction.*

Nowadays, the media plays a key role in shaping the socio-political climate of a country. Freedom of the media is often seen as an indicator of democracy, while restrictions on it, on the contrary, point to a trend towards an authoritarian system of government. In the South Caucasus, Azerbaijan is the worst offender in terms of media restrictions and violence

against journalists. Since the end of the last century, the country has been undergoing a process of vertical authoritarianism, represented by the presidential succession of Heydar Aliyev and Ilham Aliyev. Since 2003, this process, which began with the presidency of Ilham Aliyev, has become unstoppable and serves to strengthen the current regime, manifesting itself in the closure or restriction of local and foreign media, as well as in various forms of violence against journalists.